

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์ภาพระบายสีของเด็กผู้หญิงอายุ 9 ถึง 12 ปีตามทฤษฎีของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์" สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ภาพระบายสีของเด็กผู้หญิงอายุ 9 ถึง 12 ปี ตามทฤษฎีของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- ก. การวาดภาพคน
- ข. การจัดวางภาพบนพื้นที่ว่าง
- ค. การใช้สี
- ง. การออกแบบ

กลุ่มตัวอย่างประชากร

กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ เด็กผู้หญิงอายุ 9 ถึง 12 ปี โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มคือ

1. เด็กผู้หญิงในประเทศญี่ปุ่นจากมูลนิธิอิกามิอิจิ จำนวน 32 คนโดยเก็บรวบรวมภาพวาดระบายสีของกลุ่มตัวอย่างได้จำนวน 32 ภาพ เป็นภาพวาดระบายสีของเด็กชาย 18 ภาพ และเด็กหญิง 14 ภาพ
2. เด็กผู้หญิงในประเทศญี่ปุ่นจากโรงเรียนสมาคมไทย-ญี่ปุ่น จำนวน 20 คน โดยเก็บรวบรวมภาพวาดระบายสีของกลุ่มตัวอย่างได้จำนวน 20 ภาพ เป็นภาพวาดระบายสีของเด็กชาย 10 ภาพ และเด็กหญิง 10 ภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือแบบวิเคราะห์ภาพวาดระบายสี ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามแนวทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ ซึ่งมีโครงสร้างแบ่งออกเป็น 2 ตอนคือ ตอนที่ 1 เป็นคำอธิบายลักษณะการแสดงออกทางศิลปะตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะในด้านการวาดภาพระบายสีของเด็กอายุ 9 ถึง 12 ปี ตามทฤษฎีของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (เป็นเอกสารประกอบการวิเคราะห์การวาดภาพระบายสีของเด็ก)

ตอนที่ 2 เป็นแบบประเมินค่าภาพวาดระบายสีของเด็กอายุ 9 ถึง 12 ปีในแต่ละด้าน คือ ด้านการวาดภาพคน การจัดวางภาพบนพื้นที่ว่าง การใช้สี และการออกแบบ ตามทฤษฎีขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กขั้นที่ 4 คือ ขั้นเริ่มต้นวาดภาพอย่างจริงจังของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ โดยผู้ใช้แบบประเมินจะพิจารณาว่าภาพวาดระบายสีของเด็กนั้นจะปรากฏลักษณะต่าง ๆ ตรงตามเกณฑ์หรือไม่ ถ้าภาพวาดระบายสีของเด็กปรากฏลักษณะต่าง ๆ ตรงตามเกณฑ์จะได้ 1 คะแนน ถ้าภาพระบายสีของเด็กไม่ปรากฏลักษณะต่าง ๆ ตรงตามเกณฑ์จะได้ 0 คะแนน

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดกลุ่มตัวอย่างจากประชากรที่ต้องการศึกษา ซึ่งได้แก่ เด็กผู้หญิงอายุระหว่าง 9 ถึง 12 ปี โดยวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม คือ เด็กผู้หญิงในประเทศญี่ปุ่นจากมูลนิธิคามิอิจิ และเด็กผู้หญิงในประเทศไทยจากโรงเรียนสมาคมไทยญี่ปุ่น
2. การเก็บรวบรวม ภาพระบายสีของเด็กญี่ปุ่นที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - 6 และอายุระหว่าง 9 ถึง 12 ปี จากมูลนิธิคามิอิจิและโรงเรียนสมาคมไทย-ญี่ปุ่น เป็นจำนวน 52 ภาพ โดยที่ภาพวาดระบายสีดังกล่าวนั้นเป็นภาพที่เสร็จสมบูรณ์สามารถนำมาประเมินค่าในแต่ละตามเกณฑ์ทฤษฎีของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ ซึ่งได้แก่ ด้านการวาดภาพคน ด้านการจัดวางภาพบนพื้นที่ว่าง ด้านการใช้สี และด้านการออกแบบได้

3. ผู้วิจัยนำภาพวาดระบายสีของเด็กที่ปู่นที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งได้แก่ นักวิชาการทางศิลปศึกษาและครูศิลปศึกษา จำนวน 3 ท่าน เพื่อทำการวิเคราะห์ การวาดภาพระบายสี โดยใช้แบบประเมินที่สร้างขึ้นตามหลักเกณฑ์ทฤษฎีของวิกเตอร์ โลเวน เฟลด์ในด้าน การวาดภาพคน การจัดวางภาพบนพื้นที่ว่าง การใช้สี และการออกแบบ เกณฑ์ ในการพิจารณาการตัดสินผลการวิเคราะห์ภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ 2 ใน 3 ท่าน

4. นำผลการวิเคราะห์ภาพระบายสีของเด็กที่ปู่นมาหาค่าร้อยละ (Percentage) สรุปและอภิปรายผล แล้วนำเสนอในรูปการบรรยายและการใช้ตารางประกอบความเรียง

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ภาพระบายสีของเด็กที่ปู่นอายุ 9 ถึง 12 ปี ตามทฤษฎีของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ ผลการวิจัยพบว่า

1. ภาพระบายสีของเด็กที่ปู่นมีจำนวน 52 ภาพ เป็นภาพระบายสีของเด็ก ที่ปู่นในประเทศที่ปู่น ร้อยละ 61.54 โดยแบ่งเป็นภาพระบายสีของเด็กที่ปู่นในประเทศที่ปู่น เพศชาย ร้อยละ 56.25 และเพศหญิง 43.75 ส่วนภาพระบายสีของเด็กที่ปู่นในประเทศไทย มีจำนวนร้อยละ 38.46 แบ่งเป็นภาพระบายสีของเด็กที่ปู่นในประเทศไทยเพศชาย ร้อยละ 50 และเพศหญิง ร้อยละ 50 ในจำนวนภาพระบายสีของเด็กที่ปู่นทั้งสองกลุ่ม คือ เด็กที่ปู่นในประเทศที่ปู่น และเด็กที่ปู่นในประเทศไทยนั้นมีอายุเฉลี่ย 9 ปี มากที่สุด และมีอายุ 11 ปี - 12 ปี น้อยที่สุด

2. การวาดภาพระบายสีของเด็กที่ปู่นเมื่อศึกษาในภาพรวม ทั้งกลุ่มที่อยู่ใน ประเทศไทยและที่อยู่ในประเทศที่ปู่นได้พบลักษณะการแสดงออกของเด็กในแต่ละด้านตามขั้น พัฒนาการ ทางศิลปะเด็กของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ ชั้นที่ 4 คือ ชั้นเริ่มต้นวาดภาพอย่าง ของจริง โดยมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

2.1 ด้านการวาดภาพคน ลักษณะที่เด็กที่ปู่นแสดงออกได้มากที่สุด คือ การ เน้นความแตกต่างระหว่างเพศ ด้วยเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ และรายละเอียด อื่น ๆ เช่น ทรงผม เนกไท ฯลฯ คิดเป็นร้อยละ 92.31 ลักษณะที่เด็กที่ปู่นแสดงออกได้น้อย ที่สุดคือ แสดงอากัปกิริยาท่าทางการเคลื่อนไหวของร่างกายแข็งกระด้างผิดธรรมชาติ คิดเป็น ร้อยละ 21.15

2.2 ด้านการจัดวางภาพบนพื้นที่ว่าง ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นแสดงออกได้มากที่สุด คือ ขนาดของสิ่งต่าง ๆ ที่วาดเหมาะสมกับพื้นที่ว่าง คิดเป็นร้อยละ 94.23 ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ การกำหนดระยะยังไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง เช่น การกำหนดระยะห่างของมือที่เอื้อมเก็บลูกแอปเปิ้ล คิดเป็นร้อยละ 36.54

2.3 ด้านการใช้สี ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นแสดงออกได้มากที่สุด คือ การใช้สีตามความคิดและประสบการณ์ คิดเป็นร้อยละ 100 ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ มีการระบายสีตกแต่งบนเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย หรือรายละเอียดส่วนอื่น ๆ ในภาพ คิดเป็นร้อยละ 96.15

2.4 ด้านการออกแบบ ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นแสดงออกได้มากที่สุด คือ รู้จักรูปแบบซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของสิ่งต่าง ๆ หรือเครื่องประดับต่าง ๆ เช่น กาลาทรองกลม คิดเป็นร้อยละ 100 ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ แสดงลักษณะของการประดิษฐ์ตกแต่งรายละเอียดส่วนประกอบในภาพ คิดเป็นร้อยละ 84.62

3. การวาดภาพระบายสีของเด็กญี่ปุ่นเมื่อศึกษาแยกเฉพาะกลุ่มที่อยู่ในประเทศไทย และที่อยู่ในประเทศญี่ปุ่น ได้พบลักษณะการแสดงออกของเด็ก ดังนี้

3.1 ด้านการวาดภาพคน ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นในประเทศญี่ปุ่นแสดงออกได้มากที่สุดและคล้ายคลึงกัน คือ การเน้นความแตกต่างระหว่างเพศ ด้วยเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ และรายละเอียดอื่น ๆ เช่น ทรงผม เนกไท ฯลฯ และลักษณะของการใช้เส้นต่าง ๆ เพิ่มเติมเพื่อแสดงรายละเอียดของภาพคน และแสดงส่วนต่าง ๆ ของร่างกายให้มีลักษณะคล้ายความเป็นจริงมากขึ้น เช่น แขน ขา หรืออวัยวะอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 87.50 ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นในประเทศญี่ปุ่นแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ แสดงอาการปฏิกิริยาท่าทางการเคลื่อนไหวของร่างกายแข็งกระด้างผิดธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 25

ส่วนลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นในประเทศไทย แสดงออกได้มากที่สุด คือ การเน้นความแตกต่างของเพศ ด้วยเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ และรายละเอียดต่าง ๆ เช่น ทรงผม เนกไท ฯลฯ คิดเป็นร้อยละ 100 ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นในประเทศไทยแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ แสดงอาการปฏิกิริยาท่าทางการเคลื่อนไหวของร่างกายแข็งกระด้างผิดธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 15

3.2 ด้านการจัดวางภาพบนพื้นที่ว่าง ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นในประเทศญี่ปุ่น แสดงออกได้มากที่สุด คือ ขนาดของสิ่งต่าง ๆ ที่วาดเหมาะสมกับพื้นที่ว่าง คิดเป็นร้อยละ 93.75 ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นในประเทศญี่ปุ่นแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ การกำหนดระยะยังไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง เช่น การกำหนดระยะห่างของมือที่เอื้อมเก็บลูกแอปเปิ้ล คิดเป็นร้อยละ 55.56

ส่วนลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นในประเทศไทยแสดงออกได้มากที่สุด คือ แสดงมิติในภาพโดยการจัดวางภาพให้เหลื่อมทับซ้อนกัน โดยไม่เปิดเผยบริเวณที่บังอยู่ (ภาพส่วนที่ถูกบังนั้น เด็กจะไม่เขียนเป็นภาพ x-ray) คิดเป็นร้อยละ 100 ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นในประเทศไทยแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ การกำหนดระยะยังไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง เช่น การกำหนดระยะห่างของมือที่เอื้อมเก็บลูกแอปเปิ้ล คิดเป็นร้อยละ 45

3.3 ด้านการารใช้สี ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นในประเทศญี่ปุ่นแสดงออกได้มากที่สุด คือการารใช้สีตามความคิดและประสบการณ์ คิดเป็นร้อยละ 100 ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นในประเทศไทยญี่ปุ่นแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ มีการระบายสีตกแต่งบนเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย หรือรายละเอียดส่วนอื่น ๆ ในภาพ และมีการผสมสีและระบายสีเพื่อแสดงมิติหรือตามสภาพของวัตถุ เช่น มีการลงสีแสงเงา การลงสีไล่สีน้ำหนักคิดเป็นร้อยละ 96.88

ส่วนลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นในประเทศไทยแสดงออกได้มากที่สุด คือ การารใช้สีตามความคิดและประสบการณ์ และลักษณะของการผสมสีและระบายสีเพื่อแสดงมิติ หรือตามสภาพที่เป็นจริงของวัตถุ เช่น มีการลงสีแสงเงา การลงสีไล่สีน้ำหนัก คิดเป็นร้อยละ 100 ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นในประเทศไทยแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ มีการระบายสีตกแต่งบนเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย หรือรายละเอียดส่วนอื่น ๆ ในภาพ คิดเป็นร้อยละ 95

3.4 ด้านการออกแบบ ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นในประเทศญี่ปุ่นแสดงออกได้มากที่สุด คือ รู้จักรูปแบบ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของสิ่งต่าง ๆ หรือเครื่องประดับต่าง ๆ เช่น กาลทรวงกลม คิดเป็นร้อยละ 100 ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นในประเทศไทยญี่ปุ่นแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ แสดงลักษณะของการประดิษฐ์ตกแต่งรายละเอียดส่วนประกอบในภาพ คิดเป็นร้อยละ 75

ส่วนลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นในประเทศไทยแสดงออกได้มากที่สุด คือ แสดงลักษณะของการประดิษฐ์ตกแต่งรายละเอียดส่วนประกอบในภาพ และรู้จักรูปแบบซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของสิ่งต่าง ๆ หรือเครื่องประดับต่าง ๆ เช่น กาลทรวงกลม คิดเป็นร้อยละ 100 ลักษณะ

ที่เด็กญี่ปุ่นในประเทศไทยแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ แสดงความแตกต่างเรื่องแบบของเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย หรือเครื่องประดับ คิดเป็นร้อยละ 90

4. การวาดภาพระบายสีของเด็กญี่ปุ่น เมื่อศึกษาภาพรวมทั้งกลุ่มที่อยู่ในประเทศไทยและที่อยู่ในประเทศญี่ปุ่น เมื่อแยกตามเพศ ได้พบลักษณะการแสดงออกของเด็กที่สำคัญ ดังนี้

4.1 ด้านการวาดภาพคน ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นชายแสดงออกได้มากที่สุด คือ การเน้นความแตกต่างระหว่างเพศ ด้วยเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ และรายละเอียดอื่น ๆ เช่น ทรงผม เนกไท ฯลฯ และลักษณะของการใช้เส้นต่าง ๆ เพิ่มเติมเพื่อแสดงรายละเอียดของภาพคนและแสดงส่วนต่าง ๆ ของร่างกายให้มีลักษณะคล้ายความเป็นจริงมากขึ้น เช่น แขน ขา หรืออวัยวะอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 85.71 ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นชายแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ แสดงอาการกิริยาท่าทางการเคลื่อนไหวของร่างกาย แข็งกระด้างผิดธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 25

ส่วนลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นหญิงแสดงออกได้มากที่สุด คือ การเน้นความแตกต่างระหว่างเพศ ด้วยเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ และรายละเอียดอื่น ๆ เช่น ทรงผม เนกไท ฯลฯ คิดเป็นร้อยละ 100 ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นหญิงแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ แสดงอาการกิริยาท่าทางการเคลื่อนไหวของร่างกาย แข็งกระด้างผิดธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 16.67

4.2 ด้านการจัดวางภาพบนพื้นที่ว่าง ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นชายแสดงออกได้มากที่สุด คือ ขนาดของสิ่งต่าง ๆ ที่วาดเหมาะสมกับพื้นที่ว่าง คิดเป็นร้อยละ 89.29 ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นชายแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ การกำหนดระยะยังไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง เช่น การกำหนดระยะห่างของมือที่เอื้อมเก็บลูกแอปเปิ้ล คิดเป็นร้อยละ 39.29

ส่วนลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นหญิงแสดงออกได้มากที่สุด คือ ขนาดของสิ่งต่าง ๆ ที่วาดเหมาะสมกับพื้นที่ว่าง คิดเป็นร้อยละ 100 ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นหญิงแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ การกำหนดระยะยังไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง เช่น การกำหนดระยะห่างของมือที่เอื้อมเก็บลูกแอปเปิ้ล คิดเป็นร้อยละ 33.33

4.3 ด้านการใช้สี ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นชายแสดงออกได้มากที่สุด คือ การใช้สีตามความคิดและประสบการณ์ คิดเป็นร้อยละ 100 ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นชายแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ มีการระบายสีตกแต่งบนเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย หรือรายละเอียดส่วนอื่น ๆ ในภาพ และลักษณะของการผสมสีและระบายสีเพื่อแสดงมิติหรือตามสภาพของวัตถุ เช่น มีการลงสีแสงเงา การลงสีไล่สีน้ำหนัก คิดเป็นร้อยละ 96.43

ส่วนลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นหญิงแสดงออกได้มากที่สุด คือ การใช้สีตามความคิดและประสบการณ์ และลักษณะของการผสมสีและระบายสีเพื่อแสดงมิติหรือตามสภาพของวัตถุ เช่น มีการลงสีแสงเงา การลงสีไล่สีน้ำหนัก คิดเป็นร้อยละ 100 ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นหญิงแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ มีการระบายสีตกแต่งบนเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย หรือรายละเอียดส่วนอื่น ๆ ในภาพ คิดเป็นร้อยละ 95.83

4.4 ด้านการออกแบบ ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นชายแสดงออกได้มากที่สุด คือ รู้จักรูปแบบ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของสิ่งต่าง ๆ หรือเครื่องประดับต่าง ๆ เช่น กาลิหลงกลมคิดเป็นร้อยละ 100 ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นชายแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ แสดงความแตกต่างเรื่องแบบของเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย หรือเครื่องประดับ คิดเป็นร้อยละ 82.14

ส่วนลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นหญิงแสดงออกได้มากที่สุด คือ รู้จักรูปแบบ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของสิ่งต่าง ๆ หรือเครื่องประดับต่าง ๆ เช่น กาลิหลงกลม คิดเป็นร้อยละ 100 ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นหญิงแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ แสดงลักษณะของการประดิษฐ์ตกแต่งรายละเอียดส่วนประกอบในภาพ คิดเป็นร้อยละ 83.33

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ภาพระบายสีของเด็กญี่ปุ่นตามทฤษฎีของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ผู้วิจัยได้นำประเด็นสำคัญมาอภิปรายเกี่ยวกับลักษณะการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านการวาดภาพคน พบว่า ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นสามารถแสดงออกได้มากที่สุดคือ การเน้นความแตกต่างระหว่างเพศด้วยเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ และ

รายละเอียดอื่น ๆ เช่น ทรงผม เนกไท ฯลฯ ซึ่งเป็นไปตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็ก
 ขั้นที่ 4 คือ ขั้นเริ่มต้นวาดภาพอย่างของจริง ของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor
 Lowenfeld, 1987) และสอดคล้องกับที่ เมนเดลวิทซ์ (Mendelowitz, 1963)
 กล่าวไว้ว่า ภาพวาดของเด็กในวัย 9 ถึง 12 ปีนั้น มักมีการคำนึงถึงเรื่องการแต่งกาย
 โดยมีการเน้นความแตกต่างระหว่างเพศด้วยเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย และสอดคล้องกับผลการ
 วิจัยของ สมชาย พรหมสุวรรณ (2528) ที่ศึกษาพัฒนาการทางศิลปะเด็ก และเปรียบเทียบ
 กับผลการวิจัยของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ พบว่า เด็กอายุ 9 ถึง 12 ปีนั้น สามารถวาด
 ภาพคน โดยแสดงความแตกต่างระหว่างเพศชาย หญิง ได้ด้วยเครื่องแต่งกาย ทรงผมและ
 เครื่องประดับ รวมทั้งยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ โกศล ภูพลอย (2532) ที่ศึกษาการ
 วาดภาพของเด็ก ตามทฤษฎีของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ซึ่งพบว่าเด็กที่มีอายุ 9 ถึง 12 ปี
 สามารถวาดภาพคนโดยเน้นความแตกต่างระหว่างเพศ ด้วยเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย และทรง
 ผมมากที่สุด

นอกจากนี้เด็กญี่ปุ่นยังสามารถแสดงออกโดยการใช้เส้นต่าง ๆ เพิ่มเติม
 เพื่อแสดงรายละเอียดของภาพคน และแสดงส่วนต่าง ๆ ของร่างกายให้มีลักษณะคล้ายความ
 เป็นจริงมากขึ้น เช่น แขน ขา หรืออวัยวะอื่น ๆ ซึ่งเป็นไปตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็ก
 ขั้นที่ 4 คือ ขั้นเริ่มต้นวาดภาพอย่างของจริง ของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor
 Lowenfeld, 1987) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ โกศล ภูพลอย (2532) ที่พบว่า
 นอกจากเด็กในขั้นพัฒนาการนี้จะวาดภาพคน โดยเน้นความแตกต่างระหว่างเพศด้วยเสื้อผ้า
 เครื่องแต่งกาย และทรงผมแล้ว เด็กสามารถแสดงออกโดยการใช้เส้นหยัก เส้นคดเพิ่มเติม
 จากเส้นและรูปร่างทางเรขาคณิต แสดงส่วนต่าง ๆ ของร่างกายให้มีลักษณะคล้ายความเป็น
 จริงตามธรรมชาติมากขึ้น เช่น แขน ขา หรืออวัยวะอื่น ๆ รวมทั้งยังสอดคล้องกับที่ วิรุณ
 ตั้งเจริญ (2531) กล่าวว่า เด็กในวัย 9 ถึง 11 ปีนั้น จะใช้เส้นที่มีลักษณะคล้ายความจริง
 มากกว่ารูปแบบทางเรขาคณิต

ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ แสดงอากัปกิริยาท่าทาง
 การเคลื่อนไหวของร่างกาย แข็งกระด้าง ผิดธรรมชาติ ซึ่งตรงกับผลการวิจัยของ สมชาย
 พรหมสุวรรณ (2528) ที่พบว่า เด็กในวัย 9 ถึง 12 ปีนั้น มีพัฒนาการทางด้านการวาดภาพ
 คนในบางลักษณะสูงกว่าขั้นพัฒนาการทางศิลปะของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ กล่าวคือ เด็ก

สามารถแสดงอาการเคลื่อนไหวของคนได้ แสดงท่าจับ ท่าเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อได้ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ โกลล ฎพลอย (2532) ที่พบว่า เด็กอายุระหว่าง 9 ถึง 12 ปี นั้น วาดภาพคนแสดงลักษณะอาการกิริยาท่าทางการเคลื่อนไหวร่างกาย แต่ยังมีธรรมชาติ และท่าทางแข็งกระด้างได้น้อยที่สุด ซึ่งจากผลการวิจัยส่วนใหญ่พบว่า เด็กญี่ปุ่นมีการแสดงออกทางศิลปะที่เป็นไปตามทฤษฎีของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ในขั้นพัฒนาการทางศิลปะ ขั้นที่ 4 คือ ขั้นเริ่มต้นวาดภาพอย่างของจริง ยกเว้นลักษณะดังกล่าวนี้ ที่มีพัฒนาการอยู่ในขั้นที่สูงขึ้น โดยข้ามไปอยู่ในขั้น 5 คือ ขั้นการใช้เหตุผล (The Age of Reasoning) หรือขั้นวาดภาพเหมือนของจริง (The Pseudo-naturalistic Stage) ดังที่ โลเวนเฟลด์ กล่าวว่า เด็กที่อยู่ในขั้นพัฒนาการทางศิลปะ ขั้นที่ 5 นี้ สามารถวาดภาพโดยเน้นท่าทางการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของคนให้เหมือนความเป็นจริงขึ้นได้

ลักษณะการวาดภาพระบายสีในด้านการวาดภาพคนของเด็กญี่ปุ่นที่นำเสนอและได้พบเพิ่มเติมนอกเหนือไปจากที่กล่าวไว้ ในทฤษฎี คือ

ก. เด็กญี่ปุ่นสามารถวาดภาพระบายสีโดยแสดงรายละเอียดส่วนประกอบของร่างกายได้ชัดเจน เช่น เส้นผม ฟัน เล็บ ขนตา ข้อพับต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ เมนเดลโลวิตซ์ (Mendelowitz, 1963) ที่กล่าวว่า เด็กในวัย 9 ถึง 12 ปี มักวาดรายละเอียดของ ภาพวาดคนได้ชัดเจน เช่น การวาดภาพใบหน้าของคน จะแสดงให้เห็นถึง ขนตา ฟัน รูจมูก และเส้นผม เป็นต้น ส่วนการวาดเครื่องแต่งกาย ก็ จะแสดงให้เห็นถึงแขนเสื้อทั้งสองข้าง เข็มขัด หัวเข็มขัด และกระดุม เป็นต้น และสอดคล้องกับที่ สมชาย พรหมสุวรรณ (2528) กล่าวว่า เด็กในวัย 11 ถึง 12 ปีนั้น สามารถวาดภาพคนโดยแสดงส่วนต่าง ๆ ของร่างกายคนได้อย่างครบถ้วน นอกจากเด็กญี่ปุ่นที่สามารถวาดรายละเอียดของคนได้แล้ว ยังสามารถวาดภาพคน โดยแสดงอารมณ์บนใบหน้าได้ ซึ่งไปตรงกับทฤษฎีขั้นพัฒนาการทางศิลปะ ขั้นที่ 5 คือ ขั้นการใช้เหตุผล (The Age of Reasoning) หรือขั้นวาดภาพเหมือนของจริง (The Pseudo-naturalistic Stage) ของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ที่กล่าวว่า เด็กในระดับอายุ 12 ถึง 14 ปีนั้นจะชอบวาดภาพคน และแสดงออกซึ่งอารมณ์ของภาพ ลักษณะดังกล่าวนี้จัดเป็นเด็กอยู่ในจำพวกที่ตีความหมายของสิ่งต่าง ๆ ด้วยประสบการณ์ของตนเอง (Non-Visually minded) คือ เป็นเด็กที่ถือว่าความรู้สึกนึกคิดของตนเองมีความสำคัญในการแสดงออกนั่นเอง ซึ่งในลักษณะนี้ วิรุฒ ตั้งเจริญ (2531) ได้กล่าวไว้ว่า ผลงานศิลปะประกอบไปด้วยอารมณ์อันหลากหลาย

เช่น ความสงบเงียบ รุนแรง สนุกสนาน น่าสะพรึงกลัว ฯลฯ สำหรับศิลปะเด็ก อารมณ์ที่ปรากฏบนผลงาน นอกจากจะเป็นสิ่งสนับสนุนคุณค่าของผลงานแล้ว ยังเกี่ยวโยงไปถึงอารมณ์ส่วนตัวที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตขอเขาอีกด้วย เช่น เมื่อเด็กวาดภาพเกี่ยวกับชีวิตส่วนตัว เด็กอาจจะแสดงอารมณ์ที่บีบคั้นแฝงไว้ด้วย เป็นต้น การแฝงไปด้วยอารมณ์ความรู้สึกที่ปรากฏในการวาดภาพคน โดยมีการแสดงอารมณ์บนใบหน้านั้น สมพร รอดบุญ (2525) ได้กล่าวว่า ถ้าเด็กมีการแสดงออกโดยวาดภาพใบหน้าคนกำลังยิ้มแย้มและมีการเน้นปากที่กำลังยิ้มอยู่ แสดงให้เห็นถึงการที่เด็กต้องการแสดงความสุขของเขาออกมา แต่ในทางกลับกัน ถ้าภาพวาดใบหน้าคนมีคิ้วตกรับ ปากเป็นเส้นโค้งลง หรือมีหยดน้ำตาบนใบหน้า แสดงให้เห็นว่าเด็กกำลังแสดงถึงความเศร้าที่เขามี

ข. การวาดภาพคนมีขนาดใหญ่ชัดเจนเต็มหน้ากระดาษ คล้ายการจำลองภาพเหตุการณ์ หรือเป็นรูปถ่ายระยะใกล้ (close-up) ลักษณะนี้สันนิษฐานว่าการที่เด็กผู้หนึ่งแสดงลักษณะดังกล่าวนี้ อาจเนื่องมาจากเด็กมีความกล้าแสดงออกในงานศิลปะสูง ดังจะเห็นได้จาก การปลุกฝังให้เด็กมีความมั่นใจ และกล้าแสดงออกตามหลักสูตรที่ได้กล่าว โดยมีการปลุกฝังตั้งแต่เด็กเริ่มเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เป็นต้นมา รวมถึงแนวคิดหลักของศิลปะศึกษานานาชาติซึ่งมุ่งเน้นให้เด็กของเขา แสดงออกซึ่งความรู้สึก ความคิดและจินตนาการที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว รวมถึงให้เด็กแสดงออกซึ่งความคิดสร้างสรรค์ออกมาอย่างเต็มที่ โดยไม่ขัดขวางแนวความคิดและเทคนิควิธีการของเด็ก (Unesco, 1972)

ค. การวาดภาพคนที่มีลักษณะคล้ายการ์ตูน จากหนังสือหรือภาพยนตร์ โทรทัศน์สอดคล้องกับที่แชปแมน (Chapman, 1978) ได้กล่าวว่า เด็กในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึง 6 หลายคน มักวาดภาพคนคล้ายการ์ตูน เพราะจุดสำคัญของความคิดและจินตนาการ พบได้จากในหนังสือการ์ตูนในโทรทัศน์หรือภาพยนตร์ ดังที่ วิรุฒ ตั้งเจริญ (2531) กล่าวว่า เด็กมักจะเลียนแบบสิ่งที่ได้พบเห็นมา โดยการวาดภาพไปตามความจำ และจินตนาการเพื่อเป็นการบอกเล่าเรื่องราวที่ผ่านเข้ามาในความรู้สึกนึกคิด และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ โกลล ภูพลอย (2532) ที่พบว่าเด็กระดับอายุ 9 ถึง 12 ปี จะวาดภาพคนที่มีลักษณะคล้ายภาพการ์ตูนในหนังสือ และภาพยนตร์โทรทัศน์ อีกทั้งยังสอดคล้องกับที่ สุภลักษณ์ ธนเกษพิศาล (2535) กล่าวว่า เด็กจะชอบวาดภาพเลียนแบบการ์ตูน เพราะการเลียนแบบสิ่งที่ตนชอบและสนใจเป็นลักษณะนิสัยประจำตัวของเด็กทุกคน การ์ตูนเป็นสิ่งที่เด็กสนใจ เนื่องจากเด็กได้สัมผัสมาและมีลักษณะใกล้เคียงกับเขาสามารถเป็นตัวแทนหรือเป็นเพื่อนของเขาได้

ง. การวาดภาพคนด้านหลัง การวาดภาพลักษณะนี้จะไม่ค่อยพบในเด็กทั่ว ๆ ไป จึงนับเป็นภาพที่มีลักษณะพิเศษ แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจและตระหนักถึงลีลาท่าทางของคน que เด็กมีอยู่และเด็กสังเกตเห็นได้ ดังผลการวิจัยที่พบว่า เด็กญี่ปุ่นมีพัฒนาการสูงกว่าที่ โอลเวนเฟลด์ ได้กล่าวไว้ นั่นคือเด็กญี่ปุ่นสามารถวาดภาพคนโดยแสดงอากัปกิริยาท่าทางการเคลื่อนไหวของร่างกายได้เหมือนความจริงขึ้น ซึ่งตรงกับทฤษฎีขั้นพัฒนาการทางศิลปะ ขั้นที่ 5 คือ ขั้นการใช้เหตุผล (The Age of Reasoning) หรือขั้นวาดภาพเหมือนของจริง (The Pseudo-naturalistic Stage) และสอดคล้องกับที่ เดอฟรานเชสโก (De Francesco, 1958) กล่าวว่าเด็กในวัย 11 ถึง 13 ปี จะสังเกตเห็นรายละเอียดมากขึ้น และเห็นรายละเอียดของสิ่งต่าง ๆ รอบตัวได้ชัดเจน อีกทั้งยังมีการสังเกตบุคลิกภาพท่าทางของคน และมีความเข้าใจในท่าทางต่าง ๆ ของคนด้วย ดังจะเห็นได้จากการจัดกิจกรรมการวาดภาพระบายสีของประเทศญี่ปุ่นในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 4 นั้น จะมีการให้เด็กฝึกกิจกรรมเกี่ยวกับการวาด ตามการเคลื่อนไหว และตามท่าทางลีลาของคน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรศิลปะศึกษา ลักษณะกิจกรรมดังกล่าวจึงอาจจะส่งผลทำให้เด็กญี่ปุ่นสามารถเข้าใจและตระหนักถึงลีลาท่าทางของคนได้

2. ด้านการจัดวางภาพบนพื้นที่ว่าง พบว่าลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นสามารถแสดงออกได้มากที่สุด คือ ขนาดของสิ่งต่าง ๆ ที่วาดเหมาะสมกับพื้นที่ว่าง ซึ่งเป็นไปตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็ก ขั้นที่ 4 คือ ขั้นเริ่มต้นวาดภาพอย่างของจริงของ วิคเตอร์ โอลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld, 1987) สอดคล้องกับที่ สมพร รอดบุญ (2525) กล่าวไว้ว่า เด็กในช่วงอายุ 11 ถึง 12 ปีนั้น จะมีความเข้าใจในการใช้เนื้อที่ของกระดาษ หรือมีความเข้าใจในการวาดภาพและยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ โกศล ภูพลอย (2532) ที่ศึกษาการวาดภาพของเด็กตามทฤษฎีของ วิคเตอร์ โอลเวนเฟลด์ พบว่าภาพวาดของเด็กในขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็ก ขั้นที่ 4 หรือขั้นเริ่มต้นวาดภาพอย่างของจริงนั้น เด็กสามารถจัดวางสิ่งต่าง ๆ ในภาพได้เหมาะสมกับพื้นที่ที่กำหนดให้ หรือกับพื้นที่ว่าง ซึ่งเป็นลักษณะที่เด็กวัย 9 ถึง 12 ปี สามารถแสดงออกได้

นอกจากนี้ เด็กญี่ปุ่นสามารถแสดงมิติในภาพโดยการจัดวางภาพให้เหลื่อมทับซ้อนกัน ไม่เปิดเผยบริเวณที่บังอยู่ และภาพส่วนที่ถูกบังนั้น เด็กจะไม่เขียนเป็นภาพ x-Ray ซึ่งเป็นไปตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็ก ขั้นที่ 4 คือ ขั้นเริ่มต้นวาดภาพอย่างของ

จริงของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld, 1987) สอดคล้องกับที่ เมนเดลโลวิตซ์ (Mendelowitz, 1963) และแชปแมน (Chapman, 1978) กล่าวว่า เด็กในวัย 9 ถึง 12 ปี หรืออยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ถึง 6 นั้น มักจะวาดภาพวัตถุที่มีการทับซ้อนและบังกัน โดยไม่เปิดเผยบริเวณที่ถูกบังอยู่ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สมชาย พรหมสุวรรณ (2528) ที่ศึกษาพัฒนาการทางศิลปะเด็กและเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ พบว่าเด็กอายุ 9 ถึง 11 ปีนั้นสามารถวาดภาพสิ่งของที่บังกัน และทับกันได้ อีกทั้งยังสอดคล้องกับที่ วิรุฒ ตั้งเจริญ (2531) กล่าวไว้ว่า เด็กในวัย 9 ถึง 11 ปีนั้น จะมองภาพจริงจากสิ่งแวดล้อม ดังนั้นรูปทรงที่เด็กวาดจะวางซ้อนกันตามที่ตามองเห็นโดยไม่ได้เปิดเผยบริเวณที่ถูกบังอยู่

ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ การกำหนดระยะยังไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง เช่น การกำหนดระยะห่างของมือที่เอื้อมเก็บลูกแอปเปิ้ล ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การวาดภาพระยะบายสีนลักษณะนี้ของเด็กญี่ปุ่นส่วนใหญ่ ไม่เป็นไปตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะ ขั้นที่ 4 ขั้นเริ่มต้นวาดภาพอย่างของจริงของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ แต่มีพัฒนาการทางศิลปะในด้านการวาดภาพข้ามชั้นสูงขึ้นไป อยู่ในขั้นพัฒนาการทางศิลปะ ขั้นที่ 5 คือ ขั้นการใช้เหตุผล (The Age of Reasoning) หรือขั้นวาดภาพเหมือนของจริง (The Pseudo-naturalistic Stage) ดังที่ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld, 1987) กล่าวไว้ว่า เด็กในช่วงอายุระหว่าง 12 ถึง 14 ปีนั้น จะมีพัฒนาการเกี่ยวกับความเข้าใจในเรื่องระยะระหว่างวัตถุ ดังนั้นจึงสามารถจัดความสัมพันธ์ของระยะวัตถุในภาพได้ สาเหตุที่เด็กญี่ปุ่นมีพัฒนาการสูงขึ้นนี้อาจจะเนื่องมาจากการสร้างประสบการณ์ให้กับเด็ก โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับการจัดระยะวัตถุ คน และสิ่งของ ซึ่งเป็นกิจกรรมหลักสูตรศิลปะศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 4 ที่ทางภาครัฐบาลของประเทศญี่ปุ่นได้เล็งเห็นถึงความสำคัญอันที่เด็กควรจะได้เรียนรู้ และด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้เอง เด็กญี่ปุ่นจึงสามารถแสดงออกในการจัดระยะของวัตถุให้มีความสัมพันธ์กันและถูกต้องตามความเป็นจริงได้

ลักษณะการวาดภาพระยะบายสีนด้านการจัดวางภาพบนพื้นที่ว่างของเด็กญี่ปุ่นที่น่าสนใจและได้พบเพิ่มเติมนอกเหนือไปจากที่กล่าวไว้ในทฤษฎี คือ

ก. การจัดวางภาพโดยมีลักษณะของการออกแบบและจัดวางองค์ประกอบ (composition) ซึ่งการที่เด็กสามารถแสดงออกในลักษณะดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงทักษะในการทำงานของเด็กที่รู้จักจัดวางภาพในลักษณะต่าง ๆ รวมถึงการมีความคิดสร้างสรรค์และจัดวางภาพ โดยที่แนวคิดหลักของศิลปศึกษาในประเทศญี่ปุ่นก็ได้มีการมุ่งเน้นให้เด็กแสดงออกซึ่งความคิด และจินตนาการที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวของเด็กเอง (Unesco, 1972) สอดคล้องกับ เดอ ฟรานเชสโก (De Francesco, 1958) ที่กล่าวว่า การจัดองค์ประกอบ (composition) เช่น จังหวะ ความสมดุลย์ของภาพ การเน้นจุดสำคัญ หรือความมีจุดเด่นในภาพจะมีปรากฏอยู่ในการแสดงออกทางการวาดภาพของเด็กทั้งสิ้น และเด็กจะสามารถแสดงออกได้มากขึ้น ถ้าผู้ใหญ่เปิดโอกาสให้เด็กทำงานอย่างอิสระ ไม่ไปขัดขวางการสร้างสรรค้งานของเด็กในครั้งนั้น ๆ

ข. การวาดภาพโดยมีการแสดงมิติแบบเห็นมิติด้านข้าง ซึ่งในเรื่องนี้ได้มีนักวิชาการหลายท่านที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน ดังเช่น เมนเดลโลวิทซ์ (Mendelowitz, 1963) กล่าวไว้ว่า ขั้นพัฒนาการทางการวาดภาพของเด็กในวัย 9 ถึง 12 ปีนี้ เป็นขั้นพื้นฐานหรือเริ่มต้นปรากฏการวาดทัศนียภาพ (perspective) รวมถึงภาพวาดของวัตถุทั้งทางด้านหน้าและด้านข้าง จะเริ่มปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน แชปแมน (Chapman, 1978) ได้กล่าวในลักษณะเดียวกันว่า เด็กที่ศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลายนั้น จะเริ่มวาดภาพที่มีทัศนียภาพ โดยนอกจากจะวาดวัตถุที่มีการบังทับซ้อนกันแล้ว เด็กยังมีการวาดภาพของวัตถุที่มีความลึก หรือมีมิติทางด้านข้างได้ และประกัสสร นิยมธรรม (2523) กล่าวว่า ผลงานการแสดงออกทางศิลปะของเด็กในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ถึง 6 นั้น จะมีลักษณะที่ไม่ราบเรียบ แต่จะมีความลึก หรือมีทัศนียภาพเข้ามาเกี่ยวข้อง

ค. ขนาดของสิ่งที่เด็กวาดจะมีลักษณะใหญ่เกินความเป็นจริงในลักษณะนี้ สมพร รอดบุญ (2525) กล่าวว่า เป็นการที่เด็กจะแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสิ่ง ๆ นั้นมาก และยังแสดงถึงการที่เด็กเริ่มรู้จักการจัดวาง และมีความเข้าใจในการใช้เนื้อที่ของกระดาษอีกด้วย

ง. การวาดวัตถุ เช่น การวาดต้นไม้ โดยจัดวางต้นไม้ล้อมขวางแทนการวาดต้นไม้ตั้งยืนตามที่ควรจะเป็น ซึ่งเป็นลักษณะที่น่าสนใจและไม่ค่อยพบเห็นในการแสดงออกของเด็กทั่ว ๆ ไป สมพร รอดบุญ (2525) กล่าวไว้ว่า การวาดภาพต้นไม้หกล้มนี้เป็น

ลักษณะการแสดงออกของเด็กที่มีความกดดันทางจิตใจ ไม่รู้จะว่า เรียง ซิมเซาและเงียบเหงา แต่ถ้ามองในอีกประเด็นลักษณะการวาดต้นไม้ล้มขวางนี้ อาจจะเป็นการออกแบบจัดวางภาพ หรือการแก้ปัญหาในการจัดภาพบนพื้นที่ว่างก็เป็นได้

จ. การวาดโดยการใช้เส้นฐาน (base line) ซึ่งในลักษณะดังกล่าวนี้ โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld, 1987) ได้กล่าวไว้ว่าจะปรากฏในการแสดงออกทางศิลปะของเด็กกันชั้นที่ 3 หรือชั้นการวาดภาพได้คล้ายคลึงของจริง และจะปรากฏให้เห็น อีกบางครั้งสำหรับเด็กที่อยู่ชั้นพัฒนาการทางศิลปะ ชั้นที่ 5 หรือชั้นวาดภาพเหมือนของจริงเพราะเด็กอาจจะใช้เส้นฐานในลักษณะของการแสดงออกด้วยความรู้สึกนึกคิดที่สูงขึ้นไปและในประเด็นนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ข้อเสนอแนะที่ว่า เด็กนั้นถึงแม้จะมีชั้นพัฒนาการที่สูงขึ้นไป แต่ในลักษณะของการแสดงออกทางศิลปะ เช่นในลักษณะของการวาดเส้นฐานนั้น มิได้หายไปจากตัวของเด็กเลย เพียงแต่เด็กเริ่มค้นพบหรือริเริ่มในสิ่งใหม่ที่สังเกต และสามารถสร้างสรรค์ออกมาได้ เด็กส่วนใหญ่มักแสดงออกในสิ่งใหม่ ๆ เหล่านี้ แต่ในขณะเดียวกันเด็กบางคนก็อาจมีการใช้เส้นฐานในลักษณะของการแสดงออกซึ่งความคิด อารมณ์ ความรู้สึกของเขาก็เป็นได้

3. ด้านการใช้สี พบว่าเด็กญี่ปุ่นแสดงออกตามทฤษฎีขั้นพัฒนาการทางศิลปะของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ได้ทุกลักษณะ โดยลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นแสดงออกได้มากที่สุด คือ การใช้สีตามความคิดและประสบการณ์ ซึ่งเป็นไปตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็ก ชั้นที่ 4 ชั้นเริ่มต้นวาดภาพอย่างของจริงของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld, 1987) และสอดคล้องกับที่ เดอ ฟรานเชสโก (De Francesco, 1958) และ แชปแมน (Chapman, 1978) กล่าวว่า เด็กที่มีอายุ 9 ถึง 13 ปี หรืออยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึง 6 นั้น มักจะใช้สีแสดงออกซึ่งอารมณ์ ตามความคิด และประสบการณ์ของเด็ก เนื่องจากเด็กในวัยนี้มีการสังเกตสิ่งต่าง ๆ รอบตัว มีการตรึงตรอง และเลือกใช้สีอย่างฉลาด สอดคล้องกับ สมพร รอดบุญ (2525) กล่าวว่า เด็กที่มีอายุระหว่าง 9 ถึง 12 ปีนั้น จะแสดงออกซึ่งความคิด อารมณ์ และความรู้สึกของเขา รวมทั้งเด็กจะใช้สีตามประสบการณ์ที่เขาได้รับจากการสังเกตสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในสิ่งแวดล้อม และเป็นสีที่ใกล้เคียงกับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในธรรมชาติ ดังจะสอดคล้องกับ วิรุฒ ตั้งเจริญ (2531) ที่กล่าวว่า เด็กในวัย 9 ถึง 11 ปีนั้น เริ่มสังเกตเห็นว่าสีเป็นสิ่งสำคัญในการแสดงออกมากขึ้น เด็กจึงพยายามใช้สีเน้นความรู้สึก และพยายามใช้สีตามประสบการณ์ที่เด็กมีต่อสภาพแวดล้อมอีกด้วย

จากผลการวิจัยยังพบอีกว่า เด็กญี่ปุ่นมีการผสมสี และระบายสีเพื่อแสดงมิติหรือตามสภาพของวัตถุ เช่น มีการลงสีแสงเงา การลงสีใส่หน้าหนัก ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ และสอดคล้องกับที่ เดอ ฟรานเชสโก (De Francesco, 1958) และแชปแมน (Chapman, 1978) กล่าวว่าเด็กที่มีอายุระหว่าง 9 ถึง 13 ปี หรืออยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึง 6 นั้น จะเลือกใช้สีเพื่อแสดงออก เด็กจึงมีพัฒนาการในการผสมสีและระบายสีที่แสดงแสงและเงาในภาพได้ รวมถึงมีการระบายสีใส่หน้าหนักอ่อนแก่ในภาพด้วย และตรงกับที่ประภัสสร นิยมธรรม (2523) กล่าวว่า การใช้สีของเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ถึง 6 จะมีการใช้สีในลักษณะของเนื้อสีและน้ำหนักสี มีการใช้แสงเงาและพื้นผิวใกล้เคียงกับสภาพของวัตถุที่ต้องการแสดง ประกอบกับที่ สมพร รอดบุญ (2525) กล่าวว่าไว้ว่า เด็กในระดับอายุ 9 ถึง 12 ปีนั้น จะไม่นิยมวาดภาพ หรือระบายสีในลักษณะแบน ๆ แต่จะเริ่มรู้จักผสมและระบายสีอย่างพิถีพิถันให้มีน้ำหนักอ่อนแก่ และมีการใช้สีแสงเงาด้วย

นอกจากนั้นแล้ว เด็กญี่ปุ่นยังแสดงออกโดยมีการระบายสีตกแต่งบนเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย หรือรายละเอียดส่วนอื่น ๆ ในภาพ ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ และสอดคล้องกับ เดอ ฟรานเชสโก (De Francesco, 1958) ที่กล่าวว่า เด็กในวัย 11 ถึง 13 ปีนั้นจะมีการสังเกตเห็นเรื่องของรายละเอียดมากขึ้น เช่น รายละเอียดในเรื่องเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย ฉะนั้นเด็กจึงสามารถใช้สีระบายลงในรายละเอียดต่าง ๆ ซึ่งเป็นส่วนประกอบของภาพที่ตนแสดงออกนั้นได้

ลักษณะการวาดภาพระบายสีในด้านการใช้สีของเด็กญี่ปุ่นที่น่าสนใจและได้พบเพิ่มเติมนอกเหนือไปจากที่กล่าวไว้ในทฤษฎี คือ

ก. การแสดงลักษณะรอยแปรงและระบายสีไปในแนวทางหรือทิศทางเดียวกันและในทางกลับกัน เด็กญี่ปุ่นอีกส่วนหนึ่งก็สามารถวาดภาพระบายสีที่แสดงให้เห็นถึงการมีความสนุกสนานและมีอิสระในเรื่องของการใช้สี เช่น ระบายสีหลายทิศทาง แต้มสีเป็นจุด หรือใช้สีหลาย ๆ สีในภาพ เป็นต้น ซึ่งในเรื่องนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ โกศล ภูพลอย (2532) ที่พบว่า เด็กในวัย 9 ถึง 12 ปีนั้น สามารถแสดงลักษณะรอยแปรง หรือเส้นในการระบายสีซ้ำ ๆ ไปในแนวทางหรือทิศทางเดียวกัน โดยจะพบในเด็กหญิงเป็นส่วนใหญ่ ส่วนเด็กชายจะระบายสีหลายทิศทาง เช่น ขึ้นบน ลงล่าง ซ้ายบ้าง ขวาบ้าง เป็นลักษณะที่อิสระ และสนุกสนานแสดงถึงความกล้าแสดงออกของเด็ก

ข. การเลือกและผสมจากแม่สี เช่น สีน้ำเงินเขียว สีเขียว-เหลือง สีเทาฟ้า เป็นต้น ซึ่ง สมชาย พรหมสุวรรณ (2528) ได้ทำวิจัยในเรื่องของพัฒนาการทางศิลปะเด็ก พบว่าเด็กในวัย 9 ถึง 12 ปีนั้น สามารถผสมสี เพื่อให้ได้สีใหม่ตามที่ต้องการได้

ค. การวาดภาพระบายสีโดยใช้สีน้อย แต่สามารถนำเสนอได้ชัดเจนได้ สามารถใช้สีที่สดได้ รวมถึงยังสามารถระบายสีด้วยโทนสีเดียวทั้งภาพได้ ซึ่งงานเรื่องดังกล่าวนี้เมนเดลวิทซ์ (Mendelowitz, 1963) ได้กล่าวไว้ว่า เด็กในช่วงวัยระหว่างนี้ มักจะใช้สีที่สดในการระบายภาพ เพื่อแสดงออกถึงความคิด ความรู้สึกในผลงานการวาดภาพระบายสีของเขาด้วย ซึ่ง สมพร รอดบุญ (2525) กล่าวไว้ว่า เด็กที่ใช้สีที่สดในการระบายนั้นมักจะเป็นเด็กที่มีความสุข ไร้เร็ง สดใส และสนุกสนานตรงข้ามกับเด็กที่ใช้สีไม่สด สด สีเข้มหรือสีมืดมักเป็นเด็กที่มีความกดดันทางจิตใจ ไร้เร็ง ซึมเศร้า และเงียบเหงา เศร้าสร้อย

4. ด้านการออกแบบ พบว่า เด็กญี่ปุ่นสามารถแสดงออกตามทฤษฎีขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) ได้ทุกลักษณะ โดยลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นแสดงออกได้มากที่สุด คือ รู้จักรูปแบบซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของสิ่งต่าง ๆ หรือเครื่องประดับต่าง ๆ เช่น กาไลทรงกลม ซึ่งเป็นไปตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็ก ขั้นที่ 4 ขั้นเริ่มต้นวาดภาพอย่างของจริงของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld, 1987) สอดคล้องกับที่ เดอ ฟรานเชสโก (De Francesco, 1958) กล่าวว่า เด็กในวัย 9 ถึง 10 ปีขึ้นไปนั้น เริ่มรู้จักกับการออกแบบ ดังนั้นเด็กจะใช้จินตนาการของเขาในการออกแบบ โดยเฉพาะเรื่องรูปแบบ รูปร่าง รูปทรง ของสิ่งที่วาด จะเป็นลักษณะเฉพาะจากสิ่งของจริงหรือวัตถุจริงที่เคยเห็นมา และเด็กจะจดจำรูปแบบเหล่านั้นมาวาดได้อย่างถูกต้อง และยังสอดคล้องกับ โกศล ภูพลอย (โกศล ภูพลอย, 2532) ที่ทำการศึกษาการวาดภาพของเด็กตามทฤษฎีของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ซึ่งพบว่า เด็กในวัย 9 ถึง 12 ปี จะเริ่มรู้จักการออกแบบหรือตกแต่งและใช้สิ่งต่าง ๆ ตามหน้าที่ของสิ่งนั้น ๆ เช่น แบบของเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ และเครื่องใช้ต่าง ๆ

ส่วนในด้านการออกแบบของเด็ก ในขั้นพัฒนาการนี้ ยังพบว่าเด็กญี่ปุ่นจะสามารถแสดงลักษณะของการประดิษฐ์ ตกแต่ง รายละเอียดส่วนประกอบในภาพได้ ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ และสอดคล้องกับที่ เดอ ฟรานเชสโก

(De Francesco, 1958) ที่กล่าวว่า เด็กในวัย 11 ถึง 13 ปี จะมีการสังเกตในเรื่องของรายละเอียดมากขึ้น เช่น รายละเอียดในเรื่องเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย รวมถึงสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว และจะแสดงออกถึงรายละเอียดต่าง ๆ เหล่านี้ลงในผลงานของเขาด้วย สอดคล้องกับ วิรุฒ ตั้งเจริญ (2531) กล่าวว่าไว้ว่า การวาดภาพของเด็กในวัย 9 ถึง 11 ปีนั้น จะวาดภาพที่เริ่มแสดงให้เห็นถึงลักษณะของการประดิษฐ์ตกแต่งภาพเพิ่มขึ้นด้วย รวมทั้งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ โกศล ภูพลอย (2532) ที่พบว่า ลักษณะที่เด็กในวัย 9 ถึง 12 ปี แสดงออกได้มากนั้น คือ การแสดงรายละเอียดการตกแต่งเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย หรือเครื่องประดับ เพราะเด็กในวัยนี้จะเริ่มรู้จักการออกแบบหรือตกแต่งแล้ว

จากผลการวิจัยยังพบว่า เด็กญี่ปุ่นแสดงความแตกต่างเรื่องแบบของเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย หรือเครื่องประดับ ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ และ สอดคล้องกับ เมนเดลวิทซ์ (Mendelowitz, 1963) ที่กล่าวว่าเด็กในช่วงอายุ 9 ถึง 12 ปีนั้น จะมีการวาดภาพที่แสดงออกถึงความแตกต่างเรื่องแบบของเสื้อผ้า เพราะเด็กในวัยนี้มีความเข้าใจในเรื่องของเสื้อผ้า จากพัฒนาการในด้านการสังเกตของเขา รวมถึงเด็กมีพัฒนาการทางด้านการออกแบบ และสามารถแสดงออกมาในผลงานการวาดภาพของเขาด้วย

ลักษณะการวาดภาพระบายสีในด้านการออกแบบของเด็กญี่ปุ่นที่น่าสนใจและได้พบเพิ่มเติมนอกเหนือไปจากที่กล่าวไว้ในทฤษฎี คือ

ก. การออกแบบและตกแต่งภาพโดยมีการใช้ตัวอักษรเป็นสื่อหรือส่วนประกอบ ซึ่งในลักษณะนี้อาจจะแบ่งออกได้เป็นสองประเด็น คือ ประเด็นแรกเด็กญี่ปุ่นต้องการสื่อให้ผู้อื่นรับรู้ถึงความคิดความรู้สึกของตน ประเด็นที่สองการวาดภาพโดยมีการออกแบบและใช้ตัวหนังสือประกอบในภาพนั้นเป็นกิจกรรมจากการเรียนการสอนที่ทำให้เด็กปฏิบัติตามหัวข้อที่กำหนด เช่น หัวข้อการออกแบบโปสเตอร์เพื่อรณรงค์การรักษาสิ่งแวดล้อม

ข. การออกแบบเรื่องราวในภาพซึ่งส่วนใหญ่เป็น เรื่องราวที่แสดงให้เห็นถึงประสบการณ์จากเหตุการณ์ประทับใจของเด็กเอง ซึ่ง สมพร รอดบุญ (2525) ได้กล่าวในทานองสอดคล้องกันว่า เรื่องราวที่เด็กนำมาแสดงออกในภาพวาดระบายสีนั้นจะมาจาก ประสบการณ์ ความทรงจำ การเรียนรู้ และจินตนาการ ซึ่งเป็นลักษณะของเด็กส่วนใหญ่ที่จะแสดงออกซึ่งความคิด อารมณ์ และความรู้สึกของเขาโดยตรงไปตรงมา นอกจากนี้ยังพบว่า เรื่องราวที่เด็กญี่ปุ่นนำมาออกแบบสร้างสรรค์เป็นภาพนั้นเป็นเรื่องราวที่แสดงให้เห็น

ถึงสิ่งแวดล้อมมาในมุมมอง ซึ่งเป็นธรรมชาติที่เจ็บสับสน ในทางกลับกันพบว่า มีเด็กที่ปูบาง ส่วนใช้เรื่องราวที่แสดงให้เห็นถึงสิ่งแวดล้อมหรือการกระทำในมุมมองในการย้ายเดือน หรือทำให้แง่คิดกับผู้ดู ลักษณะดังกล่าวนี้ วิรุณ ตั้งเจริญ (2532) กล่าวว่า ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการวาดภาพระบายสีของเด็ก คือ สภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเด็ก ซึ่งสอดคล้องกับ รูดอล์ฟ (Rudolph, 1973) รวมทั้ง แมกฟีและเดก (Mcfee and Degge, 1972) ที่ว่า ภาพวาดของเด็กนั้นมีความหมายในตัวเองสามารถบ่งบอกถึงความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเด็กว่ามีลักษณะอย่างไร รวมทั้งสอดคล้องกับลินเดอร์แมน (Linderman, 1974) ที่กล่าวว่า ภาพวาดของเด็กจะแสดงให้เห็นถึงสภาพสังคมเด็ก และ วิรุณ ตั้งเจริญ (2531) ยังกล่าวให้เห็นชัดเจนว่า ศิลปะเด็กนั้นเป็นการสร้างสรรค์อย่างบริสุทธิ์ใจ ดังนั้นจึงสะท้อนให้เห็นถึงความจริงในสังคมให้ปรากฏขึ้น ซึ่งเป็นความจริงที่สามารถพิสูจน์ได้ เช่น ภาพเกี่ยวกับการทำงาน งานรื่นเริง การจราจร อันเป็นภาพที่เด็กได้พบเห็นจริงในสังคมที่เขามีส่วนร่วมอยู่อาจจะเป็นไปได้ทั้งในแง่ดีและแง่ร้าย ถ้าในสังคมที่มีแบบแผนวัฒนธรรมอันดี เด็กย่อมแสดงออกทางศิลปะด้วยรูปแบบ และเนื้อหาอันดีงาม เช่นเดียวกัน ถ้าเด็กใช้ชีวิตอยู่กับสภาพแวดล้อมที่ดี ศิลปะของเด็กก็จะแสดงออกซึ่งเรื่องราวที่ดีงามด้วย

ค. การใช้จินตนาการ ความคิดเห็นและความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบเรื่องราวภาพรวมถึงการออกแบบเรื่องราวที่สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะตัว หรือบุคลิกส่วนตัว ซึ่ง เมนเดลวิทซ์ (Mendelowitz, 1963) กล่าวว่า ภาพวาดระบายสีของเด็กในวัย 9 ถึง 12 ปีนี้ จะสะท้อนให้เห็นถึงเรื่องราวการแสดงออกที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่มีพัฒนาการ และมีความเป็นตัวของตัวเอง สาเหตุของการแสดงออกดังกล่าว เนื่องมาจากการที่เด็กวัยนี้ เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย และทางด้านสังคม และสอดคล้องกับ วิรุณ ตั้งเจริญ (2526) ที่กล่าวว่า ผลงานศิลปะของเด็กจะได้รับการผสมผสานประสมการณที่พบเห็นกับความรู้สึกนึกคิดไว้ด้วยกัน การทำงานศิลปะต้องผ่านวัสดุและเทคนิควิธีการต่าง ๆ ผลงานศิลปะของเด็กแต่ละคนจะสะท้อนลักษณะเฉพาะตัว หรือบุคลิกของเด็กไว้อย่างเด่นชัด อย่างไรก็ตามการออกแบบเรื่องราวต่าง ๆ ที่เด็กได้สร้างสรรค์ขึ้นนั้น ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งคือ การกำหนดเนื้อหาแบบเรียน ซึ่งเป็นหลักสูตรแม่บทของประเทศที่ปูที่มีการกำหนดแนวทางการเรียนการสอนที่มีเนื้อหากิจกรรมที่ชัดเจน ดังนั้นเรื่องราวในแต่ละเรื่องที่ได้กนำเสนอ นั้น จึงมาจากเนื้อหากิจกรรมแบบเรียน

แต่ละบท เช่น กิจกรรมการวาดภาพระบายสีที่เกี่ยวกับการใช้จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ กิจกรรมเกี่ยวกับการถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ จากประสบการณ์ที่ประทับใจหรือที่ได้พบเห็นมา เป็นต้น

การแสดงออกทางศิลปะในด้านการวาดภาพระบายสีของเด็กโดยทั่วไปนั้นจะสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการทางด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม ร่างกาย สุนทรียภาพ การรับรู้ และความคิดสร้างสรรค์ รวมไปถึงพัฒนาการและความเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ในตัวเด็ก (Lowenfeld, 1958) ซึ่งการแสดงออกนี้ สามารถพัฒนาจากขั้นตอนหนึ่งไปสู่อีกขั้นตอนหนึ่งได้เร็วขึ้น อาจจะเป็นเพราะการได้รับการส่งเสริมอย่างถูกต้องและเหมาะสม (ประภัสสร, 2523) ดังจะเห็นได้จากผลการวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นนั้น พบว่า เด็กญี่ปุ่นมีการแสดงออกทางศิลปะในด้านการวาดภาพระบายสีที่เป็นไปตามทฤษฎีของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ และพบว่า มีบางส่วนที่มีการแสดงออกข้ามขั้นสูงขึ้นไป ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพื้นฐานการเรียนรู้ ประสบการณ์และสภาพแวดล้อมที่เด็กญี่ปุ่นได้รับ และจากการสังเกตการเรียนการสอนศิลปะของเด็กญี่ปุ่นในระดับชั้นประถมศึกษาพบว่า ได้มีการมุ่งเน้นให้เด็กได้ใช้อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ทางศิลปะที่ทันสมัย และเอื้อต่อการสร้างสรรค์ผลงานของเด็ก ด้วยเหตุนี้ ปัจจัยสำคัญอีกประการที่ส่งเสริมการวาดภาพระบายสีของเด็กญี่ปุ่นอาจเนื่องมาจากที่ทางภาครัฐบาลของประเทศญี่ปุ่นนั้นได้มีการสนับสนุนทางด้านศิลปศึกษา โดยจัดการเรียนการสอนรวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ที่มีมาตรฐาน และมีหลักสูตรแม่บทที่กำหนดแนวทางไว้อย่างชัดเจน

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

จากการวิเคราะห์ภาพระบายสีของเด็กญี่ปุ่น อายุ 9 ถึง 12 ปี ตามทฤษฎีของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ที่ได้กล่าวมาทั้งหมด พอจะสรุปได้ว่า เด็กญี่ปุ่นสามารถวาดภาพระบายสีในด้านการวาดภาพคน การจัดวางภาพบนพื้นที่ว่าง การใช้สี และการออกแบบตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็ก ขั้นที่ 4 คือ ขั้นเริ่มต้นวาดภาพอย่างของจริงของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ โดยบางลักษณะเด็กญี่ปุ่นสามารถแสดงออกได้มาก และบางลักษณะเด็กแสดงออกได้น้อย ทั้งนี้ลักษณะที่เด็กญี่ปุ่นแสดงออกมานั้น ถึงแม้บางรายไม่เป็นไปตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะ แต่ลักษณะที่แสดงออกดังกล่าวนั้นบ่งบอกถึงพัฒนาการทางศิลปะในขั้นที่สูงกว่าเด็กในวัย

เดียวกัน ความแตกต่างของเด็กญี่ปุ่นดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นถึงพื้นฐานการเรียนรู้ ประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมที่เด็กได้รับจากการเรียนการสอนในโรงเรียน และจากทางบ้านในอันที่จะ กระตุ้นความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะในด้านการวาดภาพระบายสีของเด็กญี่ปุ่น ดังนั้น ในเรื่องนี้ ผู้ปกครองของเด็กไทย ครูผู้สอนและหน่วยงาน รวมทั้งผู้บริหารในสถานศึกษา และอีกหลาย ๆ ฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็ก จึงควรได้ทำความเข้าใจ และตระหนักถึงความ สำคัญของการแสดงออกทางศิลปะในด้านการวาดภาพระบายสีของเด็ก อีกทั้งควรให้ การ สนับสนุน ส่งเสริมเด็กในเรื่องดังต่อไปนี้

1. บิดามารดาหรือผู้ปกครอง ในฐานะเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด ควร ตระหนักถึงบทบาทของตนในการส่งเสริมการแสดงออกทางศิลปะในด้านการวาดภาพระบายสี ของเด็ก โดยให้ความสนใจและสนับสนุนกิจกรรมการวาดภาพระบายสีของเด็ก ควรจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก ให้คำชมเชย และมีความกระตือรือร้น สนใจในผลงานของ เด็ก สนับสนุนให้เด็กได้รู้จักคิดและตัดสินใจ มีความเชื่อมั่น และกล้าแสดงออกในการวาดภาพ รวมถึงควรช่วยจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อพัฒนาการในการวาดภาพระบายสีของเด็ก

2. ครูผู้สอน ซึ่งนับได้ว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการแสดงออกทาง ศิลปะในด้านการวาดภาพระบายสีของเด็กนั้น ควรมีความรู้และความเข้าใจถึงพัฒนาการและ ธรรมชาติการแสดงออกของเด็ก ตลอดจนเปิดโอกาสให้เด็กมีอิสระในการทำงานตามความถนัด และความสนใจทั้งในด้านเนื้อหา เรื่องราวหรือแม้กระทั่งวัสดุอุปกรณ์ แต่ทั้งนี้ครูผู้สอนควรหมั่น ดูแลเอาใจใส่ ให้คำปรึกษาแนะนำ รวมถึงส่งเสริมและกระตุ้นให้เด็กได้แสดงออกซึ่งความ คิดสร้างสรรค์ และจินตนาการ อย่างเต็มที่ อีกทั้งครูผู้สอนควรฝึกให้เด็กได้รู้จักการประเมิน คุณค่าผลงานด้วยตัวเด็กเอง ซึ่งจะทำให้เด็กรู้จักตนเอง กล้าคิด กล้าแสดงออก ยอมรับทั้ง ข้อดีและข้อเสียจากผลงานของตน รู้จักชื่นชมในความสามารถของผู้อื่น พร้อมทั้งรู้จักวิธีที่ จะพัฒนาความสามารถของตนให้สูงขึ้นอีกด้วย

นอกจากนี้ ครูผู้สอนควรหมั่นศึกษาค้นคว้าหาความรู้ทางด้านศิลปศึกษา และ ติดตามข่าวสาร ความรู้ที่เกี่ยวกับศิลปศึกษา ทั้งในและต่างประเทศอยู่อย่างสม่ำเสมอ อีกทั้ง ควรหาประสบการณ์เพิ่มเติม เพื่อนำมาใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน หมายความว่า เป็นใน เรื่องของเทคนิควิธีการแปลกใหม่ ทันสมัย การผลิตสื่อการสอนใหม่ ๆ ที่น่าสนใจ และ เหมาะสมกับการเรียนรู้ของเด็ก และที่สำคัญครูผู้สอนควรเลือกสรรกิจกรรมที่น่าสนใจ ที่เป็น

ประโยชน์ในการส่งเสริมการแสดงออกทางศิลปะในด้านการวาดภาพระบายสี และพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ของเขาโดยกิจกรรมที่เลือกนำมาจัดนั้น ควรมีทั้งกิจกรรมวาดภาพระบายสี ปับ ตัด พิมพ์ บั่น ประดิษฐ์สร้างสรรค์จากเศษวัสดุ หรือผสมผสานเทคนิควิธีหลาย ๆ วิธี เข้าด้วยกัน เป็นต้น ซึ่งในทุก ๆ กิจกรรมนั้น ครูผู้สอนควรจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่เอื้อต่อการทำงานของเด็ก โดยมีการคัดสรรอุปกรณ์การเรียนที่ทันสมัยไว้อย่างครบถ้วน พร้อมเพรียงและสม่ำเสมอ พร้อมทั้งควรฝึกให้เด็กเป็นผู้มีลักษณะนิสัยที่ดี คือ รู้จักเก็บล้าง ทำความสะอาด จัดอุปกรณ์เข้าที่ และทำความสะอาดพื้นที่ห้องทุกครั้งหลังจากเลิกปฏิบัติกิจกรรม

ห้องเรียน หรือห้องปฏิบัติการทางศิลปะก็นับเป็นส่วนสำคัญเช่นเดียวกันกับส่วนอื่น ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น ที่ครูผู้สอนควรให้ความสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการจัดสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน หรือการสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนก็ตามล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อประสบการณ์ทางศิลปะและการแสดงออกทางศิลปะในด้านการวาดภาพระบายสีของเด็ก ทั้งสิ้น สิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ถ้าครูผู้สอนตระหนักถึงความสำคัญ รวมทั้งมีการนำไปปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ก็จะช่วยทำให้เด็กทุกคนสามารถพัฒนาการแสดงออกทางศิลปะทางด้านการวาดภาพระบายสีได้ในระยะเวลาอันสั้น

3. ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงคุณค่าของศิลปศึกษา รวมถึงอิทธิพลที่ส่งผลต่อการแสดงออกทางศิลปะในด้านการวาดภาพระบายสีของเด็ก ทั้งนี้ควรส่งเสริมให้ครูผู้สอนได้มีโอกาสเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถจากการศึกษาอบรม สัมมนาเพื่อประสบการณ์การทำงานที่แปลกใหม่และทันสมัย เทียบเท่าหรือเท่าทันกับที่พัฒนาการศิลปศึกษาได้เจริญรุดหน้าไป อีกทั้งควรให้ความสำคัญกับศิลปศึกษาในโรงเรียนให้มากขึ้น จัดหางบประมาณในการซื้อสื่อการสอน วัสดุอุปกรณ์ สื่อทัศนูปกรณ์ และจัดให้มีห้องปฏิบัติงานทางศิลปะโดยเฉพาะ เพื่อเอื้อต่อการพัฒนาการแสดงออกทางศิลปะของเด็ก ดังเช่น สถานศึกษาของประเทศไทย ที่มีมาตรฐานการเรียนการสอน รวมถึงการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ทางศิลปะ ที่อำนวยความสะดวกให้แก่เด็กของเขา เพราะฉะนั้นถ้ามีการส่งเสริมและสนับสนุนในสิ่งเหล่านี้ก็จะส่งผลให้ศิลปศึกษาในบ้านเรามีความก้าวหน้ามากขึ้น

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงหวังว่า ผลการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ภาพระบายสีของเด็กญี่ปุ่นอายุ 9 ถึง 12 ปี ตามทฤษฎีของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ในครั้งนี้ จะเป็นสิ่งกระตุ้นเตือนให้ผู้มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อเด็กและเยาวชนไทยได้หันมาร่วมมือกันส่งเสริมการ

เรียนการสอนทางศิลปศึกษา เพื่อให้เด็กของเรามีการแสดงออกทางศิลปะในด้านการวาดภาพระบายสีที่เป็นไปตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะที่ถูกต้องหรือมีพัฒนาการที่สูงขึ้นต่อไปได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจเกี่ยวกับอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม รวมถึงกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มีผลต่อการแสดงออกทางศิลปะในด้านการวาดภาพระบายสีของเด็กญี่ปุ่นและเด็กไทย
2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบเกี่ยวกับกิจกรรมทางศิลปะประเภทอื่น ๆ เช่น การปั้น การประดิษฐ์ ของเด็กญี่ปุ่น และเด็กไทย
3. ควรมีการศึกษา การแสดงออกทางศิลปะในด้านการวาดภาพระบายสีของเด็กประเทศอื่น ที่มีการสนับสนุนทางด้านศิลปศึกษา หรือมีความก้าวหน้าทางด้านศิลปศึกษา
4. ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือวัด การแสดงออกทางศิลปะในด้านการวาดภาพระบายสี ตามทฤษฎีขั้นพัฒนาการทางศิลปะของเด็กของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ในระดับขั้นพัฒนาการช่วงอายุอื่น ๆ ให้ครบทุกช่วงอายุที่ระบุไว้ในทฤษฎี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย